

anden» då detta stycke med August Lindberg som regissör och i Hjalmar Ekdals roll togs upp i januari 1885, men rollen lämnades till en skådespelerska, som ej var stort mera än en statist, och Elise Hwasser fick ej ens, såsom hon bad om, alternera i rollen. Efter många ansträngningar hade det lyckats henne att få »Gengångare» uppförd. »När Olga Björkegren — med all rätt — fått hufvudrollen i Sofokles' »Antigone», åtog sig Elise Hwasser drottningens lilla biroll och utförde dennas enda scen med öfverlägsen höghet». (Georg Norden» svan, »I rampljus».) Hon fick dock under dessa senare år ännu en roll sig tilldelad, *Baronessan de Mantes* i Alfred de Mussets komedi »Osvuret är bäst» (21 maj 1886), en originell och rolig gammal fin dam, som då stycket under spelåret 1866—1867 hade gifvits (med Stjernström som gäst i den roll som nu spelades af Knut Almlöf) under namnet »Man skall aldrig svära på något,» spelades af fru Betty Almlöf. I denna roll hade Elise Hwasser tillfälle att visa sin utmärkta talang äfven i den finare komedien.

Detta tillbakasättande skulle gifvetvis i hög grad gräma en konstnärinna, som i mer än tre årtionden hade spridt glans öfver vårt lands förnämsta dramatiska scen, ej blott som artist utan äfven som personlighet, och så beslöt hon — måhända äfven för att vid sin afgang stå på höjden af sitt konstnärskap — att vid ännu ej fyllda femtiosju år alldeles draga sig tillbaka från scenen. Den 6 juni 1888 hade hon sin afskedsrecept å Kungl. Stora Teatern, vid hvilket tillfälle hon uppträdde i ett par af sina allra förnämsta skapelser: först som *Fru Inger* i sista akten af »Fru Inger till Östråt» och sedan som *Drottning Anna* i »Ett glas vatten». Ett bättre val af roller kunde hon ej hafva gjort för sitt afsked af denna publik, som nu aldrig mer skulle få njuta af hennes stora konst. Här fick hon visa sin utomordentliga mångsidighet, först som den stolta härskarrinnan på Östråt, den förslagna ränksmiderskan med det kalla hjärtat och de högt flygande planerna, som drömmer om att blifva »kungamoder», och så genom eget förvällande, just i det ögonblick hon tror sig ha segern i händerna, ohjälpligt förstör det som hon behöft ett helt lif för att bygga upp, och därefter som den obeslutsamma och vacklande engelska drottningen med sin liknöjdhet och sin närsynthet, och likväl

en drottning i hela sitt uppträdande — i dessa båda så vidt skilda roller hade hon tillfälle att visa sig såväl i en den mest ödesdigra tragiska uppgift, som i en roll på den fina komediens område, och lika mästerlig var hon i båda. Den hyllning, som den fräjdade konstnärinnan fick mottaga vid sitt afsked af publiken, var också sådan som väl sällan förekommit på en svensk scen.

Efter sitt afskedstagande visade hon sig ej mera på scenen. Hon flyttade från Stockholm och bosatte sig i Fiskebäckskil, där hon hade byggt sig en villa, som hon gifvit namnet Vestråt, och där hon med sina rika minnen framlefde sina återstående år.

Att många utmärkelser skulle tillfalla en scenisk storhet sådan som Elise Hwasser var ju gifvet. Bland annat erhöll hon vid sitt 25-års jubileum, då Björnsons »Maria Stuart i Skottland» uppfördes på Kungl. Dramatiska Teatern, en större guldmedalj med hennes egen bild, som kungl. teaterdirektionen jämte alla hennes kamrater vid Kungl. Teatrarne låtit prägla till hennes ära. Vid samma tillfälle erhöll hon af konung Oscar ett guldarmband, besatt med en af briljanter omgifven opal, af drottning Sophia guldmedaljen »In sui memoriam» och af änkedrottning Josefina guldmedaljen »Tessera memoriæ», de båda sistnämnda medaljerna med de kungliga gifvarinnornas bild. Dessutom öfverlämnades till henne, likaledes vid nämnda tillfälle, från beundrare och beundrarinnor bland hufvudstadens publik en lagerkrans af förgylt silfver, å hvilken var ingraveradt namnen på ett tjugotal af hennes förnämsta roller. Långt förut hade hon af konung Carl XV hedrats med medaljen »Litteris et artibus», och på sin 50-årsdag, den 16 mars 1881, tilldelade henne Svenska Akademien sin guldmedalj.

Efter ett personligt sammanträffande med Elise Hwasser under ett af hennes sista år i Fiskebäckskil skref Georg Nordensvan i en uppsatts i kalendern Nornan år 1895, »Elise Hwasser och Vestråt», följande ypperliga karakteristik af den stora konstnärinnan som människa: »En personlighet för sig var Elise Hwasser på scenen. Också på lifvets stora skådeplats var hon en personlighet för sig, med egna känslor och starka känslor, ingenting lånadt från andra, en människa, som lefvat sig till sin karaktär och som dag ifrån dag fördjupat

sin personlighet och lärt sig att behärska sitt lif. En person, som imponerade på alla, som kommo henne nära — ej minst genom den förmåga hon ägde, att dölja allt som varit glädjefattigt och bittert i hennes lefnad, att behålla för sig själf sina sorger genom att skaffa sig intressen. Hon hörde till det slag af människor, som ej äro likgiltiga för något mellan himmel och jord och som aldrig äro utan sysselsättning. Frågade man henne om hon, som i flera årtionden lefvat den uppburna konstnärinnans lif, kunde trifvas vid hafsbandet i Fiskebäckskil, ensam med sin trotjänarinna de långa vintrarna igenom utan någon annan att tala vid, om detta ej var som att begräfvast lefvande, så svarade hon utan tvekan, att hon aldrig hade tid att ha tråkigt, att hon hade en mängd saker att intressera sig för, och att lugnet var hvad hon älskade och behöfde.

I augusti 1891 hade fru Hwasser lyckligt genomgått en operation på Sofiahemmet för ett kräftartadt lidande. Hon återvände till det för henne så kära Vestråt, men sjukdomen var nog ej alldeles häfd, ty efter endast något mer än ett par år afled hon den 28 jan. 1894.

I den svenska teaterns historia under senare hälften af förra århundradet intager Elise Hwasser en af de främsta platserna, ibland de *kvinnliga* artisterna den *allra* främsta: »en drottning af Guds nåde genom rikedomerna af sina gåfvor, en drottning med folkets gunst genom höjden af sin popularitet.»

Albertina Josefina Charlotta Strandberg, född Linderoth. *K. T.* 1 juli 1851—30 juni 1865. *K. T. ne* 1 juli 1865—30 juni 1888.

Född i Stockholm den 25 juli 1830 (föräldrarna voro trumpetaren vid Kungl. Svea artilleriregemente *Johan Andreas Linderoth* och *Elisabet Charlotta Wahlberg*). Elev vid baletten 1 juli 1844 och elev vid lyriska scenen 1 nov. samma år, först under hofsångare Bergs och sedan under Julius Günthers ledning. »En sprittande liflighet, ett strålande godt lynne, en rask och villtagsen djärfhet, som dock aldrig blef okvinnlig», voro de egenskaper, som redan från början hänvisade henne till den glada subrettens område. Med sin rena och klara stämma, sitt intelligenta och lifliga uppträdande var hon som skapad för sådana uppgifter som *Zerlina* i »*Fra Diavolo*», *Suzanna* i »*Figaros bröllop*», *Betli* i »*Alphyddan*», *Anna* i »*Fri-*

skytten», *Henriette* i »Muraren», *Zerlina* i »Don Juan», *Fru Ström* i »Muntra fruarna», och *Nancy* i »Martha». Genom sin vackra apparition var hon dessutom själskrifven att spela pager och andra manliga ungdomar i operor, där sådana partier äro komponerade för kvinnorösten, och må bland dessa nämnas *Cherubin* i »Figaros bröllop», *Jemmy* i »Wilhelm Tell», *Benjamin* i »Josef i Egypten», *Carlo Broschi* i »Hälften hvar» och *Urbain* i »Hugenotterna». En af hennes allra yppersta skapelser var tvifvelsutän den varmblodiga spartanska drottningen i Offenbachs glada, klassisk vordna operett »Den sköna Helena», hvilket stycke nog till stor del hade hennes utmärkta spel att tacka för sin ovanliga framgång.

På äldre dagar blef hennes repertoar gifvetvis en annan, men med samma lefvande intresse som hon ådagalagt vid utförandet af de unga skalkaktiga subretterna eller de än hurtiga, än svärmiska pojkröllerna, gaf hon nu lif och karaktärstik åt så skiljaktiga uppgifter som *Lady Kockburn* i »Fra Diavolo», *Fru Ragnhild* i »Den bergtagna» och *Ortrud* i »Lohengrin». Den 30 sept. 1882 erhöll hon medaljen »Litteris et artibus», och den 9 mars 1889 hade hon sin afskedsrecett på Kungl. Operan, hvarvid hon uppträdde som *Betli* i »Alfydan» och *Markisinnan von Streckenfelt* i »Regementets dotter». Efter långvarigt aftynande afled hon å Stockholms sjukhem den 11 juli 1913. — Gift den 1 maj 1851 med operasångaren *Olof Strandberg*.

Lovisa Charlotta Helena Michaeli, född Michal. *K. T.* 1 juli 1852—1 juli 1855; 1 okt. 1856—1 juni 1859; *gästspel*: 11 okt.—15 nov. 1860, 13 gånger. *K. T:ne* 1 dec. 1862—3 jan. 1863; 12 okt. 1863—29 maj 1864 och 1 juli 1864—30 juni 1874.

Född i Stockholm den 17 maj 1830 (dotter af kantorn i Jakobs församlings kyrka, korsångaren vid Kungl. Teatern *Henrik Gustaf Michal* och *Sara Helena Malmgren*). Det var Isidor Dannström som upptäckte hennes härliga röst och som först meddelade henne en sorgfällig sängundervisning. Efter att något år ha rest med Gustaf Erik Dahlgrens sällskap i landsorten antogs hon 1849 till elev vid Kungl. Teatern och fick redan samma år den 5 juni, vid endast nitton års ålder, debutera som *Elvira* i »Don Juan». År 1852 antogs hon som

aktriss vid Kungl. Teatern, där sångundervisningen då leddes af Julius Günther, som också tidigt insåg, hvilken skatt den lyriska scenen skulle vinna genom hennes fästande vid densamma. Ett par år därefter sattes hon i tillfälle att företaga en studieresa till Paris och London, i hvilken sistnämnda stad den världsberömda Manuel Garcia blef hennes lärare i sång. Hon hade således en förträfflig skola för sitt sköna instrument. Förutom för de redan nämnda sånglärarne studerade hon äfven för hofsångaren Berg och kapellmästaren Foroni. Med stor snabbhet utvecklade sig hennes rika gåfvor, och snart gick hon med själfständig riktning på den bana, där hon redan vid unga år vann den ena segern efter den andra. Vid återkomsten från utlandet utnämndes hon till hofsångerska. Året förut hade hon blifvit kallad till ledamot af Kungl. Musikaliska Akademien. Under åren 1855 och 1856 gjorde hon en konstresa i Danmark och Tyskland och lät med stor framgång höra sig i Köpenhamn, Hamburg, Berlin, Dresden m. fl. städer.

Spelåren 1856—59 var hon åter fäst vid den svenska operascenen. Hon var nu en sängerska med europeiskt rykte, »den andra nordiska näktergalen, som flugit ut för att förväna och förtjusa den lyssnande kontinenten, och hon var under denna tid, hennes verkliga glansperiod, i ordets egentligaste bemärkelse vår lyriska scens primadonna assoluta, till hvars härliga toner alla med förtjusning lyssnade.»

År 1859 begaf hon sig ut på nya segerfärder både till kontinenten och England, och i London sammanträffade hon med Jenny Lind, som med hjärtlig välvilja åtog sig sin landsmanninna och gaf henne de mest oegennyttiga och vänliga råd. Hon erhöLL engagement vid Her Majestys theatre, »där guld och bifall regnade öfver henne i rikaste mått och satte krönet på hennes konstnärliga anseende». Med *Margarethas* parti i »Hugenotterna» lär hon ha framkallat verklig hänförelse. I lika hög, kanske ännu högre grad vann hon bifall för sin tolkning af Händel, och man ansåg att hon som Händel-sängerska var öofverträfflig i framställandet af det religiöst-sublima. Såsom sådan uppträdde hon på konserter i flere af Storbritanniens förnämsta städer. Hon lät då äfven höra sig med utomordentlig framgång i Nederländerna, Tyskland, Danmark, Norge och Finland. Inom fäderneslandet sjöng hon på många stäl-

len, och hennes uppträdande var alltid en fest för den ort, dit hon kom. På Kungl. Teatern i Stockholm uppträdde hon mot arvode för hvarje uppträdande hösten 1860 samt under spelåren 1862—64, hvarefter hon tog fast anställning, till en början på fem år, hvilket sedan förnyades. Hon besökte dock under tiden åter utlandet och var vid världsutställningen i London år 1862 en af de förnämsta sångerskorna bland de många, som där uppträdde. Under sin första anställning vid vår operascen vann hon som *Norma* och som *Isabella* i »*Robert*» den största uppmärksamheten. Under hennes engagement åren 1856—59 var det i synnerhet som *Marie* i »*Regementets dotter*» och som *Guillemette* i »*Advokaten Pathelin*», hvilket parti Foroni komponerat för henne, hon vann nya lagrar, under det hon städse skördade lika rikt bifall i sina äldre partier. Utom de redan nämnda må bland hennes rika repertoar anföras följande, som hon med öfverlägset mästarskap här utförde: *Anna* i »*Don Juan*», *Nattens drottning* och *Pamina* i »*Trollflöjten*», *Agatha* i »*Friskyttan*», *Rezia* i »*Oberon*», *Bertha* i »*Profeten*», *Leonora* i »*Stradella*», *Klytemnestra* i »*Iphigenia i Aulis*», *Selika* i »*Afrikanskan*», *Grefvinnan* i »*Figaros bröllop*», *Bertha* i »*Nürnbergerdockan*», *Leonora* i »*Kung Carls jagt*», *Linda*, *Elvira* i »*Ernani*», *Mathilda* i »*Wilhelm Tell*», *Leonora* i »*Trubaduren*» och *Constanza* i »*Enleveringen ur Seraljen*».

Med undantag af Jenny Lind har nog en sådan stämma som Louise Michaelis så klar, så ren, så fyllig och så själfull, så jämnt utvecklad och så väl skolad, aldrig klingat från den svenska operascenen. Hennes hjärtas godhet framlyste ständigt bredvid konstnärskapet. Hon visade alltid ett vänligt tillmötesgående mot dem, som voro henne underlägsna, och med sin konstnärliga gifmildhet slösade hon, när någon kom för att taga denna i anspråk. Otaliga voro de konserter på hvilka hon uppträdde till förmån för behöfvande eller för välgörande ändamål i allmänhet. Hon nekade aldrig, äfven då hennes hälsotillstånd fordrade hvila från ansträngningarna. En hel del utmärkelser från svenska och utländska monarker kommo helt naturligt Louise Michaeli till del. Af konung Carl XV hedrades hon med den då ej så vanliga konstnärsdekorationen »*Litteris et artibus*» och af kejsar Napoleon III erhö

hon den franska konstnärsmedaljen i Hederslegionens band, den senare dekorationen sedan hon under ett besök i Paris 1867 låtit höra sig vid en soaré inom den franska hofcirkeln. En annan utmärkelse, ehuru af mera enskild karaktär, kom henne till del 1866, då ett antal personliga vänner och beundrare af hennes konst lät till henne genom en deputation, för hvilken förutvarande förste direktören för Kungl. Teatern, friherre Knut Bonde, stod i spetsen, öfverlämna en dyrbar eklöfskrans af förgylldt silfver — hänsyftande på hennes glänsande framställning af Normas parti.

År 1860 ingick hon äktenskap med sin kusin *Charles Jacob Michaeli* (född i Göteborg den 28 april 1831, död den 18 sept. 1870) — »ett äktenskap», skrifver Frans Hedberg, »som började och under de första åren fortsattes under synbart lyckliga förhållanden, för att sedan genom omständigheter, allt för enskilda att här vidröra, förändrades till en motsats, som naturligtvis icke kunde annat än störande och olycksbringande inverka på både kvinnan och sångerskan. Frukten af detta äktenskap var en dotter, och vid denna fästade sig nu modern med hela sin själ; hon blef den farliga rivalen till den konst som hon förut med så mycken kärlek hängifvit sig åt, och när hon slutligen efter några år miste det älskliga och förhoppningsfulla barnet, då brast för alltid mer än en sträng i sångerskans bröst, och den sjukdom till hvilken hon antagligen burit något väl fördoldt frö i sitt inre, utbröt nu med på en gång frigjord styrka». Hösten 1873 nödgades hon söka ett mildare luftstreck, då hon begaf sig först till Mentone på gränsen mellan Italien och Frankrike samt under vintern till Sicilien, där väderleken dock för tillfället icke var gynnsam, hvarför hon återvände till Mentone, vistades sedan en tid vid Genève sjön och därpå i Ems. Hon återkom till Stockholm sommaren 1874 i ganska lidande tillstånd, och det kunde ej mer blifva fråga om att vidare uppträda på scenen. Hon afled den 23 febr. 1875. Hennes begrafning och sorgetåget ut till kyrkogården var något af det mest gripande man i Stockholm bevitnat. Man kunde nästan säga att hela hufvudstaden tog del däri.

Trots allt erkännande som kommit Louise Michaeli till del har hon dock tvifvelsutän ej blifvit till fulla uppskattad. »För
Kungl. Teatrarna.

hennes eftermäle har ej eftervärlden sökt göra något», skriver Tobias Norlind i Allmänt Musiklexikon i en synnerligen saksrik uppsats om sängerskans lif och konstnärliga verksamhet, ur hvilken uppsats för öfrigt må anföras följande: »Michaeli har ofta jämförts med Jenny Lind. Hon hade med denna sängerska gemensamt en härlig, omfångsrik sopranröst (Michaelis röst sättes af några samtida högre än Jenny Linds), en mjuk och ren koloratur och uttrycksfullhet i föredraget. Där emot saknade hon Jenny Linds stora dramatiska förmåga och äfven hennes vinnande, behagfulla utseende och graciösa, mjuka uppträdande. Förmämsta skillnaden utgjorde dock begåfnings art. Jenny Lind var en genuin, intuitiv begåfnung, som oreflekteradt alltid fann det rätta uttrycket. Hennes lif gestaltade sig äfven annorlunda än Louise Michaelis. Hemlängtan var bådas svaghet, men under det att Jenny Lind behärskade och betvingade den, låg Michaeli ständigt under för frestelsen. Jenny Lind blef därför den stora världssängerskan, som firade sina triumfer i konstlifvets brännpunkter, samlande guld, som satte henne i stånd att njuta lifvets goda i rikt mått. Därför blef för henne lifvets höst solig och sorglös. För Michaeli däremot hade lifvet ständigt motgångar att bjuda på. — — — Ej heller fick hon lyckan att (som Jenny Lind) dela sina konstnärliga framgångar med en fint bildad, ädel och högsinnad konstnär, som ytterligare kunde höja hennes entusiasm för konsten. På 1870-talet var det nöden, som tvang henne att sjunga. Armodet kastade sitt bleka skimmer öfver hennes sista dagar.»

Carl Anders Knut Almlöf. *K. T.* 1 okt. 1852—1 juli 1853. *K. T.:ne* 1 juli 1863—30 juni 1882. *Gästspel: K. St. T.* 2—6 okt. 1882; *K. T.:ne* 11 febr.—8 maj 1884; 28 dec. 1885—24 maj 1886; *K. Dr. T.* 8 nov. 1886—16 maj 1887; *K. Op.* 20 nov. 1888 (A. Hansons afskedsrecept); *K. Op.* 21—24 jan. 1889; 3 apr. 1890; 16 okt. 1890 (C. F. Lagerqvists afskedsrecept); *K. Dr. T.* 6 mars—31 maj 1893; 9 apr.—26 maj 1894; 26 mars—31 maj 1895; 15 apr.—30 maj 1896; 28 mars—10 april 1897.

Född i Stockholm den 9 febr. 1829. Föräldrar: premieraktören vid Kungl. Teatern *Nils Wilhelm Almlöf* och hans maka i första giftet, skådespelerskan vid Kungl. Teatern *Brita Catharina Cederberg* (född 16 sept. 1794, anställd vid Kungl. Teatern

från 1818 till sin död 20 juni 1858). Redan i föräldrahemmet väcktes hos honom kärleken till skådespelarkonsten, men hans fader, »den svenske Talma», uppmuntrade honom ingalunda i detta afseende. Sin moder förlorade han då han var endast nio år, men styfmoderns, fru Charlotte Almlöf, född Ficker, konstnärliga föredöme inverkade mera än hvad fadern ansåg för sonen nyttigt, och redan tidigt bestämdes att unge Knut skulle »läsa till präst». Vid nitton års ålder utgick han från Stockholms gymnasium och tog studentexamen i Uppsala år 1848. Det gick dock icke fort med de teologiska studierna, och ej heller idkades de så särdeles grundligt. Den unge studenten sörgde däremot mera för sin världsliga bildning och förde öfrigt ett gladt Uppsalalif. Men så skulle han enligt faderns önskan »ut och konditionera», d. v. s. antaga en informatorsplats. En sådan tillträdde han också hos den friherrliga familjen Löwen å Gärdesta i Södermanland. Här fick han tillfälle att praktisera på den tilltänkta lefnadsbanan genom att predika om söndagarna i Lestringe sockenkyrka. Det var nämligen faderns uttryckliga önskan att den unge »magistern» borde öfva sig i predikande. Och mer än en gång beträdde Knut Almlöf predikstolen och talade Guds ord till menigheten.

Scenen lockade dock mer än predikstolen och sedan han lyckats öfvervinna det faderliga motståndet debuterade han den 5 nov. 1851 hos Pierre Deland, hvilken då med sitt sällskap uppträdde på Uppsala teater. Det var i två franska lustspel, som *Leonard Richardet* i »Frieri och förställning» och som *Jovial* i »Jovial, stadstjänare och poet», debuten skedde. Någon utomordentlig lycka gjorde han visserligen icke, men han var dock glad öfver att befinna sig på ett område, dit han så lifligt längtat. I Pierre Deland fick han den förträffligaste lärare, men han stannade ej mer än ett år vid dennes sällskap, emedan fadern, som ville att sonen åtminstone skulle vara kunglig aktör, skaffade honom anställning vid Kungl. Teatern. Efter ett år återgick han dock till Deland, och denna gång stannade han hos den utmärkte läromästaren till hösten 1861, då Deland upplöste sitt sällskap och själf tog anställning vid den kungliga scenen. De nio åren hos Pierre Deland afgjorde Knut Almlöfs konstnärliga betydelse.

Så stor lusten än varit, gällde förmågan dock icke stort i

början, men den sceniska uppfostran Deland gifvit honom blef den fasta grund, på hvilken Knut Almlöf sedan genom ihärdigt arbete, egen intelligens, ja, man kan säga *snille*, utvecklade sig till en af vårt lands och kanske till en af hela vår tids störste skådespelare. Man behöfver ej frukta för öfverdrift, om man så benämner honom. Högt var han uppskattad, men sannolikt icke så högt, som han verkligen förtjänade. — Hvad Knut Almlöf hade lärt af Pierre Deland glömde han aldrig, men utbildade det till fruktbarande konst, stödd på skarp iakttagelse af verkligheten. Sanningen i konsten blef hans högsta mål, och det målet nådde han. Den öfvertygande naturlighet och den begränsade individualisering som utmärkte Knut Almlöfs sceniska skapelser och äfven kännetecknade de roller, som utfördes af hans hustru, voro icke allenast anledningen till detta konstnärspars storartade framgång, utan bidrogo också i hög grad till den naturenliga riktning, som den nyare svenska sceniska konsten i allmänhet, i motsats till en föregående tids onatur, så verkningsfullt lagt i dagen.

Efter Delandska sällskapets upplösning tog Knut Almlöf anställning hos Edvard Stjernström vid Mindre Teatern i Stockholm och han åtföljdes därvid af sin maka, Pierre Delands dotter, *Betty Deland*, med hvilken han den 22 augusti 1857 ingått äktenskap. Då nämnda teater år 1863 förenades med den kungliga teaterinstitutionen medföljde dit konstnärsparet Almlöf, hvars verksamhet under de båda närmast följande årtiondena blef af största betydelse för den kungliga dramatiska scenen, som under denna period kom att intaga en rangplats såsom en af de allra förnämsta i Europa. Knut Almlöfs första roll på denna scen blef *Scapin* i »Scapins skålmstycken», och det var på denna teater hans glänsande konstnärskap allt mer och mer kom till sin fulla rätt. Här skapade han alla dessa oförgätliga typer, som gjort namnet Knut Almlöf till ett af de största i våra sceniska häfder. Högt uppbyren af publiken, hörde han likväl icke till de skådespelare, som stanna i sin utveckling, därtill var hans intelligens för liflig och hans konstnärssamvete för ömtåligt. Han hade slående uttrycksmedel för all slags komik, från den uppslupna farsen till den gräns, där det komiska och tragiska mötas. Fastän han fick vara med flitigt i repertoaren, upprepade han aldrig sig själf; med

sin ytterst skarpa blick för det karakteristiska utdanade han med stor själfständighet sina roller och förlänade dem alla full individualitet.

»Det låg en stor skillnad», skrifver den gamle teaterkritikern Claes Lundin, »mellan den narraktige *Schumrich* i »Släktingar» och den puritanske *Lord Chesterfield* i »En arbetare» samt mellan dessa och den slappe *Kung Menelaus* i »Den sköna Helena» å ena sidan och den slipade, vakne *Scapin* å den andra. Olika i allt utfördes de med lika stor talang. Knut Almlöf gjorde lika mycket af pären *Miremont* i »Kotteriet» som af folkuppviglaren *Vansen* i »Egmont». Hans *Fromont* i »Fregattkaptenen», *Perrichon* i »Herr Perrichons resa», *Damoiseau* i »De båda döfve» och *Gaspard* i »Debutanten och hennes far» blefvo klassiska figurer, som stå med outplånliga drag i den svenska skådebanans minnesböcker. De teater-vänner, som hade det ovärderliga nöjet att se dem, skola aldrig förgäta dem och de skola öfverföra minnet af dem till ett släkte, som ej haft lyckan att skåda dem, hvarefter dessa i konsten outplånliga figurer skola, hvad sällsynt är för scenens företeelser, otvifvelaktigt lefva kvar i arfsäggen. Hvarje år af Knut Almlöfs konstnärslif pryddes med nya skapelser af hans snillekraft, och stundom voro dessa af rent öfverväldigande art på ett och samma år, som t. ex. år 1869, då han gjorde sådana storverk som *Harpagon* i »Den girige» och *Daniel Hejre* i »De ungas förbund». I *Harpagons* roll visade han sig mäktig att lösa en uppgift som man hade trott skulle ligga utanför, att ej säga ofvanför hans egentliga område. Det är ej blott *komikern* i vanlig mening, som i denna roll tages i anspråk, utan här kräfväs många olika sidor af en stor skåde-spelares förmåga i ständig stegring ända till fjärde aktens slutscen, där allt samlas i ett intryck af den mest gripande ryslighet. Knut Almlöfs framställning verkade också som något utomordentligt i vår teatervärld och var så öfverlägsen, att han med denna roll steg till en höjd, hvilken han endast som »utmärkt komiker» aldrig skulle ha kunnat uppnå. Och strax därpå följde en i sitt slag lika mästerlig framställning af den gamle prätmakaren och ränksmidaren *Daniel Hejre* i »De ungas förbund», vidt skild från *Harpagons*-karaktären men med samma fullkomlighet uppfattad i det stora och med samma

öfvertygande konst utmejslad i sina finaste smådelar. Där var mästerskap i både yttre och inre hållning, och sällan har väl någon författare funnit ett så troget återgifvande af hvad han tänkt och skildrat. Det är ett par andra skapelser bland Knut Almlöfs många mästerverk som sannolikt också förtjäna att minnas som bevis på hvad här kunde åstadkommas under senare hälften af adertonhundratalet, också två vidt skilda framställningar, nämligen *Poirier* i »Klädeshandlaren och hans måg» och *Shylock* i »Köpmannen i Venedig», den förre en bland de mest kännetecknande skildringar af den förmögna borgareklassens förhållande till aristokratien i århundradets midt, den senare en djupt fattad medeltidsbild, och bägge dessa utförda med samma storartade verkan. Och så kommer slutligen »Advokaten Knifving», där titelrollens framställning verkligen var en af vår skådespelarkonsts bästa vinningar under lång tid.»

De båda roller som Knut Almlöf tyckte mest om och som han häst spelade voro *Poirier* och *Perrichon* — detta enligt hans egen utsago till utgifvaren af dessa anteckningar. Så utmärkt han än var i dessa båda uppgifter, ställa de likväl ingalunda någon af hans andra bästa skapelser i skuggan. Den slipade brännvinsadvokaten Knifving — otvifvelaktigt en af hans allra yppersta typer och i hvilken han inlade »en äkta djup humor samt en sann och gripande ironi öfver menskliga befängdheter och svagheter» —, den gamle spydige »hackspetten» Daniel Hejre, den oefterhärmligt oförsämde landsortsaktören Gaspard och den genomkomiske markisen »snushandlaren» fre-gattkaptenen Fromont voro alla oförlikneliga framställningar, präglade af det mest fulländade konstnärskap. Utom förut nämnda roller må äfven följande omnämnas, såsom tillhörande hans mera bemärkta: *Rudolf Mörk* i »Sparlakanslexor», där han med humoristisk undergifvenhet framställde en kujonerad äkta man, *Onkel Sam* i den liknämnda komedien, *Benoiton* i »Familjen Benoiton», *Figaro* i Beaumarchais' »Figaros bröllop» och slutligen titelrollen i Anna Wahlenbergs 4-aktskomedi »Farbror Pål», som blef den sista roll han inlärde då stycket upptogs vid gästspelet våren 1896.

Redan vid 53 års ålder då han stod på höjden af sitt konstnärskap var han emellertid, på våren 1882, fast besluten att

för alltid lämna scenen. Hans hustru, fru Betty Almlöf, afled nämligen den 1 april nämnda år, och förlusten af denna hans trogna följeslagerska genom lifvet såväl som på scenen grep konstnären så djupt att den betog honom lusten för fortsatt scenisk verksamhet. Den 20 påföljande maj hade han sin afskedsrecett på Kungl. Stora Teatern då han uppträdde som *Poirier* i »Klädeshandlaren och hans måg» och som *Baumann* i enaktsfarsen »Han är inte svartsjuk».

Länge dröjde det dock ej förrän han åter beträdde scenen. Vid Kungl. Teaterns hundraårsjubileum blef han anmodad att uppträda som *Ali Pascha* i Gustaf III:s »Den bedragna paschan», ett af de program som i anledning af nämnda jubileum gafs på Kungl. Stora Teatern i slutet af september och början af oktober 1882; han utnämndes då till riddare af Vasaorden — i maj s. å. hade konung Oscar tilldelat honom medaljen »Litteris et artibus». Sedermera uppträdde han så godt som hvarje år under längre eller kortare perioder, dels på de kungliga teatrarna, dels på Stora Teatern i Göteborg (14 okt. 1889 — 10 febr. 1890) och vid Hjalmar Selanders sällskap på de större landsortsscenerna. I början af 1890-talet flyttade han till Mariefred, där han sedermera — med undantag af åren 1893—96 då han åter var bosatt i Stockholm — bebodde sin egen villa, Almnäs. Här blef han nu under något år tjänstförrättande intendent på Gripsholms slott och i samband härmed utnämndes han år 1891 till hofintendent. Då han 1892 lämnade denna befattning dekorerades han med Nordstjärneordens riddarkors. Vid Svenska Akademiens högtidsdag den 20 december 1896 tilldelades honom akademimens guldmedalj »för hans nit om svenska språkets talande».

Knut Almlöf var ej blott en af vårt lands störste karaktärs-skådespelare, han var äfven en sällsynt säker konstdomare, vare sig det gällde teaterstyckens inre beskaffenhet eller deras utförande på skådebanan. Han hade äfven under flera utländska resor, som han jämte sin hustru företog, haft tillfälle att göra sig förtrogen med konsten på Europas förnämsta teatrar. Äfven som öfversättare utvecklade han en ej ringa verksamhet och införlifvade med vår teaterlitteratur öfver fyrtio utländska stycken. Spelåren 1874—1877 var han föreståndare för Kungl. Teaterns elevskola.

»I sällskapslifvet kunde man ej träffa en mera underhållande man än Knut Almlöf. Han medförde dit sitt lynnes rastlösa liflighet, han var en spirituel berättare, fulladdad af lustiga historier, med ett storartadt minne af alla de löjliga individer, han stött på i lifvet, och med en förmåga att härma olika personers tal, som kunde förvåna äfven den, som var van att höra honom på scenen. Men det var endast i intima kretsar, han släppte löst sitt skämtlynne — att bjuda honom i ett sällskap med anspråk på att han skulle vara rolighetsminister lönade sig ej. Han kunde då vara uteslutande världsman, och den i sällskapet, som ville höra kvickheter, fick säga dem själf.» (Georg Nordensvan, dödsruna i Aftonbladet.)

Knut Almlöfs sista uppträdande på Kungl. Dramatiska Teatern ägde rum den 10 april 1897 i »Advokaten Knifving» — en därefter annonserad föreställning af »Farbror Pål» måste på grund af konstnärens sjukdom inställas och gästspelet, som skulle räckt ännu några dagar, blef afbrutet. En månad senare uppträdde han dock som gäst vid Selanderska sällskapet, då han till sist, den 28 maj 1897, på Eskilstuna teater framställde sin oförlikneklige *Perrichon*, i hvilken roll han alltså tog sina sista steg på tiljan. Så återkom han till Mariefred, där han efter ett svårt och långvarigt lidande afled i sitt hem den 3 januari 1899.

Edvard Mauritz Swartz. *K. T.* 1 juli 1855—30 juni 1863. *K. T.:* 1 juli 1863—30 sept. 1881. Lifstidskontrakt, upprättadt den 1 juli 1864. Tjänstledig på grund af sjukdom under sista spelåret af sin anställning på ordinarie stat.

Född i Stockholm den 15 febr. 1826. Föräldrarna voro revisorn i kammarrätten *Olof Carl Swartz* — hvilkens fader var den utmärkte naturforskaren, professor *Olof Swartz* — och *Jacobina Maria Eleonora Lemon*. Redan som liten gosse förlorade han sin fader och då han sedermera vid blott 13 års ålder år 1839 ingick vid Kungl. Teaterns elevskola mötte detta mycket ogillande af släktingarna till hans affidne fader, hvilka voro mycket emot att »en Swartz skulle gå in vid teatern» och att »namnet Swartz skulle läsas på alla husknutar». Hans mor, som var en mycket intelligent kvinna, lade däremot inga hinder i vägen för sonens beslut att ägna sig åt scenen, och

hade sedan under sin långa lefnad glädjen att se honom hyllad som en af samtidens störste sceniska konstnärer. I elevskolan tycktes han dock ej ha särskildt utmärkt sig, och han ansåg sig icke heller där kunna erhålla den utbildning, hvarefter han i hög grad längtade. Efter sex års undervisning, hvarunder han äfven uppträdde då och då i några obetydliga roller, lämnade han elevskolan och öfvergick till Mindre Teatern, där Olof Ulrik Torsslow då redan verkat ett par år som scenisk styresman och hvilken teater denne utmärkte konstnär öfvertog för egen räkning hösten 1846. På Mindre Teatern uppträdde den då nittonårige Swartz första gången 1845 som *Carl von Blixten* i Melesvilles »Farbrodern rival». Torsslow såg genast hvad som kunde göras af den unge mannen, hvilken med sin öfvervinnerliga håg för scenen förenade allvarlig kärlek till arbete och en stark själfkritik. Under den store skådespelarens ledning gjorde Edvard Swartz raska framsteg och väckte stora förhoppningar. Han fick utföra ett stort antal roller, och man fäste sig isynnerhet vid hans uppträdande som den sinnessjuka *Anton* i »Brottslingarne eller Rosen på Tistelön» (en bearbetning efter fru Emelie Carléns roman), som *Edgar* i »Kung Lear», som *d'Artagnan* i »De tre musketörerna», som *Hertigen af Maine* i Charlotte Birch-Pfeiffers »Markisinnan de Villette» m. fl., och man hade med förvåning och glädje följt hans framsteg från år till år. Bland nyss nämnda roller var det isynnerhet Edgar i »Kung Lear» som föranledde den unge, men redan då djupt reflekterande och allvarligt framåtsträfvande skådespelaren, att ägna sig åt det högre skådespelet, hvilket ju sedermera blef hans lifs stora uppgift.

Efter sina åtta läroår hos Torsslow, hvarunder han uppträdde i ej mindre än omkring 200 roller, blef han af dåvarande förste direktören för Kungl. Teatern, friherre Knut Bonde, tillbjuden att återvända dit och Swartz antog det gjorda erbjudandet. År 1853 återkom han alltså till den kungliga scenen, där han debuterade den 7 november s. å. som *Hamlet*. Valet af denna roll ansåg man vara ganska djärft såväl af direktionen som af den tjugusjuårige skådespelaren, men försöket lyckades öfver all förväntan, debuten blef en stor och afgjord framgång, och sedermera var Edvard Swartz' ställning vid vår främsta scen gifven, fastän han visserligen under ifrigt fortsatta studier

gjorde allt att ytterligare befästa den. Hamlet blef sedan den roll som han utförde med största förkärlek, men ingalunda var den, såsom det stundom förmenats, hans enda egentliga skapelse af hvilken alla de senare rollerna blefvo beroende. Han skapade många andra och inlade i hvar och en af dem en karakteristisk individualisering, en ny yttring af ett ädelt och flärdfritt konstnärskap. Bland hans första roller efter debuten var *Lord Rochester* i »Jane Eyre» (26 jan. 1854), äfven denna en afgjord seger, och sedan var han vid sidan af *Elise Hwasser*, *Georg Dahlqvist* och *Axel Elmlund* det stora dramats stöd vid den kungliga scenen under de närmaste årtiondena. Hans tragiska repertoar blef också stor och rik. Af hans Shakspeare-roller kunna nämnas *Jago* i »Othello», *Konung Richard den andre* — ett värdigt motstycke till hans Hamlet — *Timon af Athen*, *Konung Richard den tredje* — i hvilken roll »han gick nära nog till karrikering af den vanskaplige tyrannen och kvinnotjusaren» — samt *Leontes* i »En vintersaga»; förofrigt voro bland de förnämsta af hans sceniska uppgifter titelrollerna i Goethes »Egmont», Schillers »Fiesco», Byrons »Sardanapalus», Molières »Tartuffe» och Delavignes »Ludvig den elfte» — en bland hans yppersta karaktärsroller, »ett i hvarje tum fulländadt mästestycke i mask, tal, åtbörder och minspel» — *Dunois* i »Jungfrun af Orleans», *Calligula* i »Fäktaren från Ravenna» — en präktig framställning — *Ludvig den elfte* i »Gringoire» och *Maxime Odier* i »En fattig ung mans äfventyr». I svenska stycken uppträdde Swartz som *Hertig Magnus* i »Brödraskulden», *Kung Waldemar* i »Ung Hanses dotter», *Gustaf Vasa* i »Dagen gryr», *Pimentelli* i »Amaranterorden», samt utförde titelrollerna i »Daniel Hjort» och »Karl Folkunge» m. fl. Hvad han på komediens område kunde åstadkomma visade han som *Oswald Barnau* i det tyska lustspelet »Slägtingar», en roll, som ej var i något afseende märklig, men som han dock genom sitt naturliga och nobla uppträdande, fritt från allt slags effektsökeri, förstod att höja och gifva ett intresse som den ej i sig själf ägde.

»Det mest utmärkande för Swartz som konstnär var helgjutenheten i hans skapelser. Han lämnade ingenting åt slumpen eller inspirationen, utan genomarbetade på det sorgfälligaste sina uppgifter och behärskade dem därför också fullkomligt.

så långt hans uttrycksmedel räckte, och de räckte långt nog. En fulländad teknik, ädel hållning, harmoniska rörelser, ett själfullt ansikte, ett synnerligen uttrycksfullt minspel, storhet och djup i uppfattningen — se där de egenskaper, som gjorde honom till en utmärkt scenisk konstnär. Stämman var af naturen svag och beslöjad och tålde ej gärna vid att forceras, men med hvilket fulländadt mästerskap visste ej konstnären begagna sig af henne! Hans recitation var, kan man säga, utan vank och lyte, och dess rikedom på modulationer och fina nyanser beredde städse den insiktsfulla åhöraren den rikaste konstnjutning. Det blida svärmeriet och ett upphöjdt sinnes adel har ingen tolkat bättre än han, men lika fulländadt kunde han spetsa sina repliker till det mest skärande hån eller ge full illusion åt hatets och skadelystnadens accenter. Med ett ord: han var en scenisk mästare som få. Mången har kanske verkat väldigare, men ingen mer harmoniskt eller med mer i allo äkta medel.» (Ur dödsrunan i Post- och Inrikes Tidningar.)

Af utmärkelser som kommo denne konstens storman till del må nämnas — utom »Litteris et artibus» och Vasaorden — Svenska Akademiens skådepenning i guld, som tilldelades honom på hans 50-årsdag »såsom uttryck af akademiens beundran för såväl det grannsynta förstånd och den fina känsla, hvarmed han uppfattat, som äfven den levande sanning och åskådlighet, hvarmed han framställt Shakspeares storartade karaktärer».

Redan från ungdomen hade Edvard Swartz haft att kämpa mot en vacklande hälsa, och då han uppnått sitt femtiofemte år, nödgades han af hälsoskäl för alltid afgå från den scen, öfver hvilken hans nobla och behärskade konst spridit så mycken glans. Den 31 maj 1881 tog han såsom *Frans den förste* i andra akten af »Drottning Margaretas sagor» afsked af publiken, som under djup rörelse bringade den uppburne konstnären sin sista entusiastiska hyllning. I sexton år lefde han sedan i stilla tillbakadragenhet, njutande af ett synnerligen lyckligt och fridfullt familjelif i sitt hem vid Engelbrekts gatan i Stockholm. Han afled där den 14 dec. 1897. — Gift å Gnarpus bruk i norra Helsingland den 5 aug. 1854 med skådespelerskan *Clementine Fehrström*.

Gustaf Sandström. K. T. 1 juli 1853—30 juni 1863 K. T. ne 1 juli 1863—1875.

Född i Linköping den 7 juni 1826 (son af organisten *Nils Peter Sandström* och *Christina Maria Rosengren*). Efter att ha genomgått Linköpings trivialskola och gymnasium kom han till Anders Gustaf Wallins resande teatersällskap, vid hvilket han var anställd åren 1845—1851 (i januari 1850 hade sällskapet öfvertagits — »under öfverinseende och ledning», såsom det stod på affischerna — af *Oscar Andersson*); 1851—1852 vistades han i Köpenhamn för att hos Rung, den danska Kungl. Teaterns sångmästare, utbilda sin omfångsrika och ovanligt starka sångröst, hvilken förut af fadern erhållit den första utbildningen. När studietiden var förbi, tog han anställning vid ett danskt sångsällskap, med hvilket han året därpå uppträdde i Kristiania. Sommaren 1853 uppträdde han åter hos *Oscar Andersson*, som då hade förhyrt Humlegårdsteatern i Stockholm. Det uppseende Sandströms lika mäktiga som välljudande röst väckte på denna lilla scen — där han bl. a. uppträdde som *Titus Brandstock* i Nestroys sångfars »Talismanen eller De begge rödhårige» — föranledde Kungl. Teaterns direktör, friherre Knut Bonde, att erbjuda sångaren debut å operascenen. Denna ägde rum den 25 nov. 1853 i *Millers* parti i »Nürnbergerdockan». Framgången var fullständig och Sandström fick räkna sin ordinarie anställning vid den kungliga scenen redan från den 1 juli s. å., fastän han uppträdde å Humlegårdsteatern ända t. o. m. september.

Under de 22 år han sedermera var anställd vid den lyriska scenen utförde han en mängd större partier, bland hvilka kunna anföras: *Ashton* i »*Lucie*», *Plumkett* i »*Marta*», *Jakob* i »*Josef i Epypten*», titelrollerna i »*Wilhelm Tell*» och »*Rigoletto*», *Grefve Luna* i »*Trubaduren*», *Carl den femte* i »*Ernani*», *Bazil* i »*Barberaren i Sevilla*», *Nelusko* i »*Afrikanskan*», *Valentin* i »*Faust*», *Capulet* i »*Romeo och Julia*», *Ulf* i »*Den bergtagna*», *Telramund* i »*Lohengrin*» och *Germont d. ä.* i »*Den vilseförda*». Alla dessa mer eller mindre fordrande uppgifter utförde han med en aldrig svikande plikttrohet, och han sparade sig icke i de ansträngande partierna, ja, han forcerade ofta sin ståtliga stämma väl mycket, exempelvis i Bazils bekanta »förtalarla» i »*Barberaren*», i hvilken han öfvergick från det svagaste piano till det mest våldsamma fortissimo. Sandström var en synner-

ligen samvetsgrann artist, som med en oafslätlig flit och verklig hänförelse ägnade sig åt sin konst. Som enskild person var han afhållen för sin redbara karaktär och sin anspråkslöshet. Han uppträdde sista gången på scenen den 18 aug. 1875 som *Valentin* i »*Faust*», och de sista ord han i denna roll yttrade: »jag dör som käck soldat» kunna anses såsom särdeles märkliga, om man ställer dem i samband med att han ett par dagar därefter, den 20 aug., själf beröfvade sig lifvet genom ett revolverskott, drivven till förtviflan af hypokondri, förorsakad dels af ett invärtes lidande, som beröfvade honom all sömn, dels af fruktan att förlora sin härliga stämma.

Rosa Alfonsina Clementina Swartz, född Fehrström. *K. T.* 1 nov. 1853—30 juni 1863. *K. T.:ne* 1 juli 1863—30 juni 1888.

Född i Uleåborg den 15 febr. 1835 (dotter af skådespelaren *Robert Fehrström* och *Augusta Fredrika Grönlund*). Vid femton års ålder blef hon anställd vid *Oscar Anderssons teatersällskap*, och med detta kom hon sommaren 1853 till *Humlegårdsteatern*. Där drog hon genast uppmärksamheten till sig genom »sina sällsynt fina anletsdrag, den smärta, höga gestalten samt en medfödd eller åtminstone tidigt förvärfvad förmåga att med värdighet och ledigt behag röra sig på skådebanan», och hennes uppträdande på den lilla anspråkslösa *Humlegårdsteatern* hade till följd att hon fick engagement vid den kungliga scenen. Där gjorde hon en lyckad debut som *Preciosa* den 19 okt. 1853 och intog alla genom sin älskvardhet och sitt behagfulla spel. Från den 1 nov. nämnda år tillhörde hon sedan oafbrutet den kungliga teaterinstitutionen i 35 år.

Bland den mängd olika roller fru Swartz under denna sin långa anställning vid de kungliga scenerna utförde må nämnas: *Drottning Filippa* i »*Engelbrekt och hans dalkarlar*», *Aline* i »*En boja*», *Regissa* i »*Sven Dyrings hus*», *Agnes Sorel* i »*Jungfrun af Orleans*», *Drottningen* i »*Richard den andre*», titelrollen i »*Maria Leczinska*», *Christina* i »*Folkkungalek*», *Ulrika Eleonora* i »*Karl den elfte*», *Maria* i »*Väringarne*», *Blanche* i »*Gammalt och nytt*», *Anna* i »*Sten Sture den yngre*», *Thusnelda* i »*Slägingar*», *Julia* i »*Smädeskrifvaren*», *Ofelia* i »*Hamlet*», *Fru Bernard* i »*Familjen Fourchambault*», *Rektorskan* i »*Räddad*» och *Major*

skan i Frans Hedbergs »Dagtingan», där hon gaf »en humoristisk blandning af en ståtlig världsdam och en rättfram gammaldags husregentinna». Hennes spel utmärktes alltid af den plikttrogna omsorg, hvarmed hon löste de uppgifter som tilldelades henne. Hon kunde mindre gifva uttryck åt starka lidelser, än åt milda, älskvärda karaktärer. Af konung Oscar II erhöll hon medaljen »Litteris et artibus».

Redan året efter sin anställning vid Kungl. Teatern ingick hon äktenskap med den redan då berömde skådespelaren *Edvard Swartz*. Giftermälet ägde rum å Gnarps bruk i norra Helsingland den 5 aug. 1854.

Fredrik Deland. *K. T.* 2 dec. 1853—11 maj 1854. *K. Dr. T. gästspel* 18 sept. 1869—15 juni 1870 (17 gånger), 12 jan.—2 maj 1871 (11 gånger), 11 sept. 1871—8 mars 1872 (11 gånger). *K. T.:ne gästspel* 3 dec. 1884—7 febr. 1885 (12 gånger). *K. St. T.* 17 och 20 april 1886 (2 gånger).

Född i Stockholm den 1 jan. 1812. Son af violinisten i Hofkapellet *Jean Pierre Deland* och *Eva Magdalena Eklund* samt yngre broder till den berömde karaktärsskådespelaren *Pierre Deland*. Fredrik Deland var blott sex år när fadern dog, och han upptogs då som fosterson af en vän till fadern, hofmästaren *Edlund*, hvilken sedan skaffade honom plats på konung Carl XIV Johans ekonomikontor. Fadern hade nämligen uttryckt den önskan, att sönerna skulle ägna sig åt det praktiska lifvet och icke blifva några »artistslarfvar». Pierre var dock snart inne på teaterbanan, och Fredrik höll icke länge ut i kungl. ekonomikontoret. Redan vid 18 års ålder debuterade han år 1830 vid *Christoffer Svanbergs* landsorts-sällskap, hvilket han tillhörde under några år som ung älskare och glad lefnadsbroder, och där Pierre redan förut var anställd, otvifvelaktigt som en god föresyn för den yngre brodern. Spelåren 1834—37 tillhörde han *O. U. Torsslows* och *P. Delands* nybildade sällskap, hvilket om somrarna spelade på *Djurgårdsteatern*, och här fäste han uppmärksamheten vid sig som bodbetjanten *Lorenzo* i »*Strozzi och Martino*», i hvilken roll han gjorde mycken lycka. Sedan *Torsslow* och *Pierre Deland* år 1837 skilts åt, stannade Fredrik Deland vid *Torsslows* sällskap, där han under åren 1837—43 utförde många roller, mer och mer omtyckt som komisk skådespelare. Hans

egentliga glanstid som skådespelare började dock först sedan han år 1843 som egen teaterföreståndare öfvertagit Torsslows väl samspelta sällskap, med hvilket han fortsatte till och med 1848, om somrarna på Djurgårdsteatern, den öfriga delen af året i landsorten. Under dessa fem år utvecklade han sitt originella konstnärsskap inom det komiska området till ett af alla erkänt mästerskap, och dessutom eröfrade han sig som teaterföreståndare en oberoende ställning, hvilken sedan tillät honom att som gäst uppträda vid olika scener, utan att behöfva låta binda sig af en stadigvarande anställning. Det var August Blanche, som genom sitt författarskap gaf honom tillfälle till denna utveckling genom flere för Deland särskildt skrifna roller. Sälunda skapade han under dessa år de genomslutiga figurerna *Magister Bläckstadius*, *Job Kurk* i »Rika morbror», *Bautastenius* i »1846 och 1946», *Filman* i »Järnbäraren» och framförallt *Konjander* i »Hittebarnet», det stycke i hvilket hans konstnärsskap kulminerade. Alla dessa stycken gäfvos först på Djurgårdsteatern, »Hittebarnet» första gången den 24 maj 1847. Emellertid hade han redan vid 36 års ålder blifvit mätt af bifall och applåder och beslöt sig för att lämna scenen efter avslutad säsong sommaren 1848 å Djurgårdsteatern, hvilken scen nu åter togs i besittning af brodern Pierre, medan Fredrik slog sig på landtbruk och bosatte sig på gården Aludden vid Sigtuna — hvilket ej hindrade att han redan i december samma år uppträdde som gäst hos sin svåger, teaterföreståndaren Carl Gustaf Hessler, som då med sitt sällskap spelade i Uppsala.

Men redan under julhelgen samma år inträffade en sorglig händelse i den populära skådespelarens lif: han blef nämligen utsatt för ett förgiftningsförsök hvilket ledde till rättegång, hvori såväl hans egen hustru (född Widerberg) som hans inspektor och hans hushållerska voro inblandade. Huru härmed förhöll sig blef dock aldrig utredt. Efter några år blef honom emellertid landtlifvet för enformigt och han återvände till scenen.

Han uppträdde då först på Kungl. Teatern under spelåret 1853—1854, därefter hos Stjärnström på Mindre Teatern, var spelåret 1862—1863 engagerad vid Nya Teatern i Helsingfors, gaf gästroller omväxlande på Dramatiska Teatern och hos

Wilhelm Åhman på Nya Teatern i Göteborg och Klingenberg's Teater i Kristiania under vårmånaderna åren 1872, 1873 och 1874 samt åter hos Stjernström, sedan denne i januari 1875 börjat sitt nya teaterföretag på Blasieholmen. Vid 73 års ålder uppträdde han som *Per Klockare* i »Erasmus Montanus» vid Holbergsjubileet på Kungl. Stora Teatern den 3 dec. 1884. Vid ett par soaréer på Kungl. Stora Teatern den 17 och 20 april 1886 till förmån för den af hans broder Pierre stiftade »Dramatiska och Musikaliska artisternas pensionsförening» samt »De sceniska artisternas understödsfond» tog han som *Konjander* sitt sista afsked från publiken. Då han året därpå vid nära 76 års ålder ingick nytt äktenskap — efter att ha varit änkling i trettiotre år — flyttade han till Östhammar, där han sedan bodde till sin död den 11 jan. 1894.

»Fredrik Delands konst var typisk för den gamla tidens breda, naiva, trohjärtade och tvärsäkra humor, som numera knappast träffas hos någon komiker bland de våra, men den var på samma gång uttryck för ett helt och hållet personligt temperament. Han kunde vara uppsluppet buffakomisk i sådana roller, där burlesken var på sin plats, men i allmänhet voro öfverdrifter ej hans sak, han var tvärtom så lugn och stillsam på scenen, som om han varit hemma i sin egen kammar, och af ansträngning märktes i hans spelsätt ej ett spår. Hans spelsätt fick sin karaktär just därigenom, att han aldrig tycktes veta eller tänka på att vara rolig. Hans ansigte hade oftast ett allvarligt, nästan buttert uttryck, men när de pigga, bruna ögonen lifvades af en lustig tanke eller ett kvickt ord, lyste de upp hela ansigtet och gäfvö det ett nästan barnsligt förtjust uttryck. Han kunde säga de lustigaste saker med den mest oberörda och buttra min och nådde då afsedd verkan just genom kontrasten mellan det sagda och sättet, på hvilket han sade det. Och när han *strök under* en replik, då visste han hvarför det skedde och var då säker på dess verkan. För brackaktig, tvärsäker själfbelätenhet och bondslughet fick Deland lika slående uttryck som för oförargligt godmod och naiv enfald.» (Georg Nordensvan, »I rampljus».)

Å de kungliga teatrarne utförde Fredrik Deland följande roller: *Konjander* i »Hittebarnet», *Job Kurk* i »Rika morbror», *Hauptman* i »En trappa högre upp», *Baraduc* i »En herre som

vaktar sin måg», *Hänselmeier* i »Fåfånga», *Markis de Morand* i »Plato», *Ratinois* i »Så pudrar man folk» och *Per Klockare* i »Erasmus Montanus». Bland de roller han utförde på andra teatrar kunna nämnas *Jourdain* i »Borgaren adelsman», *Evje* i Björnsons »Redaktören», *Markis Montefiore* i »Don Cesar de Bazano» och *Pipping* i »Sodom och Gomorra».

Vid sitt femtioårsjubileum å Nya Teatern den 15 okt. 1880, då han uppträdde som *Jourdain* i »Borgaren adelsman» och därefter som *Konjander* i »Hittebarnet», erhöll han medaljen »Litteris et artibus» och efter Holbergsjubileet på Kungl. Stora Teatern fick han Vasaorden.

Fredrik Deland var två gånger gift, första gången i Helsingfors den 2 okt. 1837 med skådespelerskan *Emilia Rosalie Theodora Widerberg* (född i Helsingfors den 29 okt. 1819 — dotter af teaterföreståndaren *Fredrik Julius Widerberg* och sondotter af den berömda skådespelaren vid Kungl. Teatern *Andreas Widerberg* — död å Aludden vid Sigtuna den 25 juni 1854, endast 35 år gammal); andra gången i Solna kyrka den 16 sept. 1887 med bankkamreraren i Östhammar *Hildegard Emilia Fredrika Hwass* (född i Mo prästgård i Älfsborgs län den 10 sept. 1857, död i Östhammar den 17 sept. 1916).

Georg Norrby. K. T. 1 juli 1854—30 juni 1863. K. T:ne 1 juli 1863—30 juni 1888. K. Dr. T. 1 juli 1888—30 nov. 1892.

Född i Kalmar den 7 dec. 1816 (son af svarfvaremästaren *Georg Norrby* och *Eleonora Råberg*). Redan som barn visade han stark håg för teatern, men skickades, sedan han genomgått skolan i sin födelsestad, till Lübeck för att där sättas i handel. Det var koleraåret 1834, och då kaptenen på det fartyg, som skulle föra Norrby till Lübeck, erfor att farsoten utbrutit där, seglade han i stället till Rostock, hvarifrån Norrby med samma lägenhet måste återvända till Kalmar. Här uppehöll sig vid denna tid teaterföreståndaren, hofsekreteraren *Anders Petter Berggren* med sitt sällskap, och vid detta fick Norrby i december 1834 anställning med en aflöning af sju riksdaler i veckan och skjuts efter »två tredjedels häst.» År 1837 erbjöds honom engagement vid *Pierre Delands* ansedda sällskap och aflöningen höjdes till nio riksdaler i veckan och skjuts efter »hel häst». Här fick han en utmärkt skola och mycken öfning, och *Pierre*

Delands förträffliga ledning var otvifvelaktigt af stort inflytande på Norrbys utbildning. Efter fem års anställning hos Deland blef han erbjuden engagement vid den af kapten Anders Lindeberg upprättade Nya Teatern vid Carl XIII:s torg, och vid teaterns invigning den 1 nov. 1842 spelade han med i Onkel Adams enaktskomedi »Pröfningen». Han gjorde mycken lycka vid denna scen och förvärfvade sig snart anseende som framstående komiker. Efter Lindebergs konkurs 1844 blef han medlem af det konsortium, som under Torsslows styrelse uppehöll verksamheten å nämnda teater, hvilken från och med 1846 fick namnet Mindre Teatern. Han hade här en stor och omfattande repertoar. Det inhemska lustspelet hade vid denna tid sin mest lysande period. August Blanche författade eller bearbetade den ena pjäsen efter den andra och i dem alla skulle Norrby vara med. Bland hans roller vid denna teater må nämnas *Agapetus* i »Herr Dardanell och hans upptåg på landet», *Jöns Tegemark* i »Stockholm, Westerås och Uppsala» samt *Kakador* i »Urdur eller Neckens dotter». Då Edvard Stjernström år 1854 inköpte teatern sökte han att genom synnerligen förmånliga engagementsanbud fästa Norrby vid sitt företag, men denne hade samtidigt blifvit kallad att intaga en plats vid Kungl. Teatern, där den allmänna meningen länge ansett att han egentligen hörde hemma. Vid den kungliga teaterinstitutionen var Norrby sedan oafbrutet fästad i nära fyra årtionden. Under denna tid utförde han ett betydligt antal roller, förnämligast komiska biroller, i hvilka hans utpräglade personliga, stillsamma och måttfulla spelsätt gjorde sig förträffligt gällande. Han verkade gärna med små medel, genom ett diskret, men uttrycksfullt minspel, mera antyddt än utförda gester och oemotståndligt löjeväckande tonfall. Hans komik var ungefär af samma art som Fredrik Delands, fastän hans rollfack icke sammanföll med dennes. Men han förstod alltid att förläna den till det yttre löjeväckande figuren, som han framställde, en prägel af vek, hjälplös hjärtegodhet, som alltid verkade rörande, stundom gripande. De roller, i hvilka han nådde högst, voro därför sådana i lifvet vilsekomna stackare som *Gamle Ekdal* i »Vildanden» eller *Aslaksen* i »En folkets fiende», båda i sitt slag utmärkta typer af förfallna existenser. Bland de rent komiska rollerna må nämnas hans *Jeppe Berg* i »Erasmus Mon-

tanus», hans *Klockare* i »Ambrosius» och hans *Surkart* i »Mycket väsen för ingenting». Bland öfriga roller som han utförde på de kungliga scenerna — hufvudsakligen på Dramatiska Teatern — må nämnas *Sansquartier* i »Nya garnison», *Argante* i »Scapins skälmstycken», *Mathurin* i »Herr Perrichons resa», *Peponet* i »Så kallade hedersmän», *Markis Montefiore* i »Don Cesar de Bazano», *Alain* i »Fruentimmersskolan», *Brimborius* i »Föreningsfesten», *Öfverläkaren* i »Fregattkaptenen», *Dödgräfvaren* i »Hamlet», den gamle betjänten *Boman* i »Mellan fyra ögon», *François* i »Sällskap där man har tråkigt», *Husägaren* i »Advokaten Knifving» och den gamle korrekturläsaren *Persson* i »Sveas fana». Det var i den sista af dessa roller som han den 7 dec. 1892 tog afsked af publiken efter en femtiåttårig teaterbana. År 1884 utnämndes han till riddare af Vasaorden. En annan, mindre vanlig utmärkelse hade tilldelats honom redan i hans ungdom: år 1838 erhöll han nämligen en medalj, »med af Kungl. Maj:t förunnad rättighet att å bröstet bäras i svart och rödt band», hvilken staden Vexjö lät präglad för att tillställas honom och en hans kamrat, skådespelaren Carl August Alén, för deras verksamhet och rådighet vid släckningen af en eldsvåda i nämnda stad; han bar dock aldrig denna dekoration. Efter långvarig sjukdom afled han i Stockholm den 31 mars 1898. — Gift 1866 med *Julia Malmström* (dotter af skådespelaren hos Torsslow och vid Mindre Teatern *Sven Johan Malmström*).

Anders Victor Dahlgren. *K. T.* 1 juli 1854—30 juni 1863. *K. T.:ne* 1 juli 1863—31 juli 1887; *K. Op. gästspel* 26 dec. 1890—10 febr. 1891, 15 ggr, och 29 nov. 1891.

Född i Stockholm den 16 okt. 1828 (son af slaktaremästaren *Petter Dahlgren* och *Charlotta Eriksson*). Elev vid baletten 1 juli 1846, figurant 1 sept. 1852 och elev vid sångscenen samma dag. Debuterade som *Pelle Jonsson Krycka* i »Målaren och modellerna» den 14 jan. 1853 och som *Daniel* i »Alphyddan» den 6 maj s. å. Under många år var han sedermera en gunstling hos publiken, särskildt då det gällde framställningen af komiska figurer såsom exempelvis *Donathan* i »Nürnbergerdockan», *Aignelet* i »Advokaten Pathelin» och framför allt *Per* i »Wermländingarne», en roll hvilken han ännu under